

A terrorcselekmény dogmatikája a nemzetközi büntetőjogban

I. BEVEZETÉS

2001. szeptember 11-e óta megváltozott szemléletünk a világról, holott maga a világ egyáltalában nem változott. Olyan folyamatok váltak egyértelművé és világossá, melyek már régóta meghatározták a XX-XXI. századi modern társadalmakat. Az Amerikai Egyesült Államokat ért terrortámadás ráébresztette a világ valamennyi filantróp módon gondolkodó kormányát, hogy a terrorizmus és az egyéb nemzetközivé vált bűncselekmények – gondolunk itt most főként azon bűncselekményekre, melyek határokon átívelő dimenziókkal rendelkeznek – már nem kívülről támadják a demokráciákat, hanem belülről igyekeznek elfojtani azok valamennyi pozitív jellemvonását.

A hidegháborús megosztottság végével mind teljesebb az a felismerés, hogy a világ egyetlen globális tér, minden állam egyetlen globális világ részévé vált, amelyben a hatások és ellenhatások sokkal közvetlenebbül érintkeznek egymással, mint bármikor korábban.^[1] Ebben a globális térben nincsen túloldal, így az erőszak és a terror a civilizáció részévé vált.^[2]

A modern ember jelleméből fakad, hogy számára a társadalom, az abban lévő kisebb közösségek és azok kultúrája jelentik azokat a kereteket, melyekben kiteljesedhet. A globalizáció azonban – jótékony hatásai mellett – kikezdi ezeket a közösségeket, a társadalmakat, kikezdi továbbá a nemzetállamokat, valamint az egyes kultúrákat.^[3] A korábban viszonylag stabil kereteket nyújtó nemzetállamok erodálódnak, eredeti szociális funkciójuk jelentős része leépül, amit könnyörtelenül ki is használ a nemzetközivé vált terrorizmus.^[4]

A globalizáció ezért nagyban kedvez a nemzetközi bűnözés egyre erőteljesebb eszkalálódásának. Azonban ez korántsem pusztán az ún. „one world” teória eredményeképpen létrejövő „világtársadalom” káros hatásainak köszönhető. Ahogyan Ulrich Sieber is kifejti, a fent említett tényező mellett további két, napjainkban egyre markánsabban jelentkező kihívással kölcsönhatásban jár együtt. Ilyen egyrészt az ún. „posztindusztriális társadalom”, melynek dinami-

[1] Kiss J. László: A terrorizmus, avagy a biztonság és a háború metamorfózisa. *Acta Humana* 2002. 46–47. sz. 65.

[2] Kiss J.: *i. m.* 65.

[3] Rostoványi Zsolt: Terrorizmus és szabadság (a *Fundamentum* „Fórum” c. rovatában). *Fundamentum* 2001/4. sz. 59.

[4] Rostoványi: *i. m.* 59.

kus fejlődése révén a modern ember egyre inkább determinált az információktól, másrészt az ún. „kockázati társadalom”, mely egyre nagyobb veszélyeket – pl. atomkatasztrófát vagy vegyipari balesetet – indukál az élet minden területén.^[5]

Amennyiben tehát a kriminálpolitika oldaláról szemléljük a világban jelenleg is zajló eseményeket, bűnözési trendeket, kijelenthető, hogy azokkal már nem pusztán kvantitatív jellegzetességeik alapján kell foglalkozni, hanem sokkal inkább abból a szempontból, hogy ezek a magatartások súlyos veszélyforrást^[6] jelentenek korunk valamennyi társadalmára.

A jogirodalom – a fenti felismerés okán – az elmúlt évtizedben sokat foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a terrorizmus, pontosabban az államhatárokat átlépő nemzetközi terrorizmus besorolható-e a tulajdonképpeni nemzetközi jogi bűncselekmények körébe, vagy pusztán transznacionális kriminalitásként értékelhető. A megkülönböztetés korántsem látszólagos, hiszen a *nemzetközi jogi bűncselekmények* olyan deliktumok, amiket a nemzetközi jog nyilvánít bűncselekményekké,^[7] azaz a büntetendővé nyilvánítás alapja nem a belső jog, hanem a nemzetközi jog – az államokat tehát nemzetközi jogi kötelezettség terheli a kriminalizációra, és a felelősségre vonás megvalósítására^[8] –, további ismérv pedig a cselekményeknek az emberiség közös érdekeit sértő jellege.^[9] Ezzel szemben a *transznacionális bűncselekmények* – mint ahogyan a megnevezés tükörfordításából is következik –, államhatárokon átvélő bűntettek, melyekkel szemben a nemzetközi szintű fellépés oka az, hogy sértik az államok közötti békés kapcsolatokat,^[10] és több állam területére történő átnyúlásuk komoly együttműködésre kényszeríti a nemzetközi közösséget.^[11]

A nemzetközi terrorizmust klasszikusan ezen utóbbi bűncselekményi kategóriába sorolják be, amikor azonban nemzetközi bűnözésről, illetve határokon átvélő devianciákról beszélünk, szükségképpen szem előtt kell tartanunk egy olyan szempontot is, ami a nemzetközi jogi bűncselekmények megítélése szempontjából – legalábbis nézetünk szerint – irányadónak tekinthető.

Egy adott bűncselekmény nemzetközi jellege minimálisan két szinten jelenhet meg: egyrészt úgy, hogy a cselekmény súlyánál fogva fenyegeti az egész nemzetközi jogközösséget, így a nemzetközi jog erejéből fakad ezen cselekmények üldözése, másrészt pedig úgy, hogy a büntetendőség a belső jogból fakad,

[5] Sieber, Ulrich: Memorandum egy Európai Modell büntetőtörvénykönyvért. *Magyar Jog* 1998/6. sz. 372.

[6] Albrecht, Hans-Jörg: A bűnözésben mutatkozó változások, ezek okai és kriminálpolitikai szerepe. *Belügyi Szemle* 2002/6. sz. 18.

[7] Wiener A. Imre: Nemzetközi büntetőjog - nemzetközi bűncselekmények. *Jogtudományi Közlemény* 1986/6. sz. 262.

[8] Wise, Edward M.: International Crimes and Domestic Criminal Law. *DePaul Review* 1989. Vol. 38. 932-933.

[9] Triffterer, Otto: *A nemzetközi büntetőjog időszerű kérdései*, Az ELTE-ÁJK-án elhangzott előadás tézisei 1983. június 2., 2.

[10] Karpec, I. I.: *A nemzetközi jellegű bűncselekmények*. I. kötet, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1983. 51.

[11] Polt Péter: A nemzetközi büntetőjog fejlődésének néhány kérdése. *Jogtudományi Közlemény* 1987/4. sz. 176-178.

de a globalizációnak és egyéb más tényezőnek köszönhetően a cselekmény nem marad meg egy adott állam határain belül, hanem átlépi azokat. Ilyenképpen azt is mondhatjuk, hogy a tágabb értelemben vett nemzetközi bűncselekmények közé nemcsak a tulajdonképpeni, a nemzetközi jogon alapuló bűncselekmények tartoznak, hanem az ún. „nemzetköziesedő” bűntettek is, melyek esetén az államok a nemzetközi jog legalapvetőbb forrásához, a nemzetközi szerződéshez^[12] nyúlnak a hatékonyabb fellépés és a nemzetközi közösséget fenyegető helyzet megszüntetése, vagy minimalizálása érdekében.

Bevezetésünkben hangsúlyosnak tartjuk rögzíteni továbbá azt is, hogy követve a szakirodalmat, elfogadjuk azt a distinkciót, mely megkülönbözteti a nemzetközi bűncselekményeket mint tágabb fogalmi kategóriát, valamint a szűkebb értelemben vett nemzetközi jogi bűncselekményeket. Utóbbi alá tartoznak a szakírók szerint elsődlegesen a háborús bűncselekmények, az emberiesség elleni bűncselekmények, a genocídium és az agresszió,^[13] valamint egyre többen már a kínzást is ebben a fogalmi körben értékelik.^[14]

Tanulmányunkban a fentiek okán célunk annak bemutatása, hogy a nemzetek közössége, valamint a nemzetközi büntetőjogi elképzelések milyen rendszerben értelmezik a nemzetközi terrorizmust. Továbbá az, hogy megválaszoljuk az alapvető kérdést: lehet-e a mai modern jogi környezetben a bevezető gondolatok között említett csoportosítást érvényesíteni a nemzetközi terrorizmus tekintetében is, vagy az már túlhaladott álláspontnak tekinthető, és kijelenthető, hogy a nemzetközi terrorizmus is besorolható a nemzetközi jogi bűncselekmények, azaz a szűkebb értelemben vett nemzetközi bűncselekmények közé. Tekintettel arra, hogy a jogirodalom ennek a kérdésnek a vizsgálata során egységes abban, ahogy a terrorcselekmény elkövetését és annak jogi hátterét értelmezi egyrészt háború idején, másrészt pedig békeidőben, mi is ezt a megkülönböztetést fogjuk a továbbiakban követni, és az egyes megállapításokból következtetéseket levonni.

[12] Ezen nemzetközi szerződések általános sajátossága, hogy az abban részes államok kötelezik magukat arra, hogy belső büntetőjogukban a nemzetközi szerződéssel összhangban álló szabályokat alkossanak, így önmagában a nemzetközi szerződés csak akkor teremt jogi alapot egy adott bűnelkövető felelősségre vonására, ha és amennyiben az adott állam jogalkotó szerve elfogadja a szükséges büntetőjogi szabályt. (Lásd: Wiener A. Imre: Jogforrások és jogelvek a nemzetközi jogban. *Állam és Jogtudomány* XXXII/1-2. 1990. 13.)

[13] Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a kérdés már a korábbi évszázadokban is foglalkoztatta a nemzetközi jogászokat. Így példának okáért Hugo Grotius „A háború és béke jogáról” című munkájában a kalózkodást is ún. *hostis humanis generis*-ként minősítette, ezzel mintegy azt is kimondva, hogy elkövetői univerzálisan üldözendők. (Vö. Dr. M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2002. 25.)

[14] Werle, Gerhard: *Principles of International Criminal Law*. T.M.C. Asser Press, 2005. 26.

II. A TERRORCSELEKMÉNY, MINT NEMZETKÖZI BŰNCSELEKMÉNY MEGÍTÉLÉSE BÉKEIDŐBEN

II.1. Az első jelentősebb kísérlet a terrorcselekmény mint nemzetközi bűncselekmény definiálására a Népszövetségben történt meg 1934 és 1937 között.^[15] Az apropót egy politikai esemény adta, amikor is 1934. október 9-én I. Sándor jugoszláv király horvát szeparatisták merényletének áldozata lett Franciaországban. A merénylet során a francia külügyminiszter, Louis Barthou és két embere is meghalt.^[16] Az elkövetők Olaszországba menekültek, Franciaország pedig a két állam között 1870-ben megkötött egyezmény alapján kezdeményezte azok kiadatását. A torinói Fellebbviteli Bíróság elutasította a kérelmet azon az alapon, hogy a bűncselekményt politikai bűncselekménynek minősítette, melyre nem terjedt ki a két állam közötti kiadatási egyezmény.

Az eseményre válaszul a Népszövetségben megindult egy „műhelymunka” egy olyan egyezmény kidolgozása érdekében, melynek segítségével hatékonyan felvehető a nemzetközi közösségben a küzdelem az ilyen, illetve ehhez hasonló merényleteket elkövetőkkel szemben. A Népszövetség volt tehát az a szervezet, amely első ízben kívánt nemzetközi választ adni a terrorizmus általi fenyegetésre.^[17]

A merénylet után két hónappal a Népszövetség Tanácsa 1934. december 10. napján elfogadott határozatában hangsúlyozta, hogy a nemzetközi jog jelenlegi szabályrendszere nem tekinthető elégségesnek a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben, hatékonyabb együttműködésre van szükség.^[18] Ennek alapján még az előkészítés szakaszában a Népszövetség Közgyűlése nemzetközi alapelveket is megfogalmazott, melyeket minimális standardként támasztott az egyezménnyel szemben. Ezek az elvek a következők voltak:

1. tilalmazott minden, az emberi életet vagy szabadságot sértő, illetve veszélyeztető terrorista megnyilvánulás,
2. meg kell előzni a terrorcselekmények elkövetését,
3. meg kell büntetni a nemzetközi jelleget öltő terrorista megnyilvánulások elkövetőit.^[19]

[15] Saul, Ben: The legal response of the League of Nations to Terrorism. *Journal of International Criminal Justice*, Symposium, *Contributions to the history of international criminal justice*. 2006/4. 79.

[16] Walters, E.: *A history of the League of Nations* (London, 1969.) 599.

[17] A szerző itt kívánja megjegyezni, hogy az uralkodó felfogás szerint egy nemzetközi szervezet keretei között végbemenő jogalkotás nemzetközi jogon alapuló felelősségi szabályokat alkothat, így kijelenthető, már a Népszövetségben felmerült annak a gondolata, hogy a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelmet nemzetközi jogi alapokra helyezze.

[18] Saul: *i. m.* 80.

[19] Ezek a hivatkozott alapelvek nemcsak az egyezménytervezet elkészítésére voltak nagy hatással, de mind a mai napig zsinórmértékként szolgálnak a nemzetközi közösség számára. Olyan princípiumok ezek, melyeket a nemzetközi béke és biztonság megteremtését is célzó, számtalan országot tömörítő nemzetközi szervezet fogalmazott meg, s mint ilyenek a szerző álláspontja

Az egyeztetéseket és vitákat követően végül is 1937 novemberében született meg a két egyezménytervezet, amelyek azonban sohasem léptek hatályba. Az egyik konvenció meghatározta a nemzetközi terrorizmus fogalmát (Egyezmény a Terrorizmus Megelőzéséről és Büntetéséről, a továbbiakban: Egyezmény), míg a másik annak a nemzetközi bíróságnak a szabályrendszerét teremtette meg, amely az Egyezmény hatálya alá tartozó bűntettek elkövetőivel szembeni eljárás lefolytatására, valamint azok felelősségre vonására állt volna fel. Annak érdekében, hogy a terroristák kiadásának a jövőben ne lehessen akadálya, az Egyezmény arra ösztönözte volna az államokat, hogy olyan belső szabályokat alkossanak, melyek alapján a terrorcselekményeket ne lehessen politikai bűncselekménynek tekinteni.^[20]

Az egyezménytervezetek tartalmából látható, hogy a Népszövetség egyértelmű szándéka volt nemzetközi bűncselekményként kezelni a nemzetközi terrorizmust, hiszen nemzetközi jogi normában rögzítették annak tényállását, valamint az elkövetők felelősségre vonásával kapcsolatos eljárási és egyéb anyagi jogi szabályokat is.^[21] Jelentős előrelépésnek tekinthetők tehát az egyezménytervezetek, hiszen – osztva Wiener A. Imre álláspontját –, ahhoz, hogy egy bűncselekményt nemzetközi bűncselekményként értelmezhesünk, minimálisan is három feltétel együttes fennállását kell megállapítanunk:

1. a büntetőjogi normának nemzetközi jog szerint megkötött nemzetközi szerződésből, vagy a nemzetközi szokásjogból kell erednie, és olyan kötőerővel kell bírnia, amely nem igényel belső jogi közvetítést,
2. az elkövetők felelősségre vonásával kapcsolatos szabályokat is ilyen jogi környezetben kell megalkotni, és azok alkalmazásával egy nemzetközi szervezet felhatalmazni,
3. valamint a szerződésnek az államok nagy többsége által kötelezően elfogadottnak kell lennie.^[22]

- szerint mára már a nemzetközi szokásjog részeként értelmezhetők. Többek között a terrorcselekmény, mint kriminalizált magatartás megjelent a ruandai büntetettek vizsgáló nemzetközi ad hoc törvényszék (ICTR) státútumának joghatósági szabályrendszerében.

[20] Maga az Egyezmény is 8. cikkelyében a terrorcselekményt kiadási bűncselekményként kezeli, és előírja, hogy az államok a köztük érvényben lévő kiadási egyezmények szempontjából kötelesek a terrorcselekményt kiadási bűncselekményként kezelni, illetve kötelesek egymás közötti viszonyukban a viszonosság alapján akkor is annak tekinteni a terrorizmust, ha és amennyiben köztük nincsen érvényben lévő kiadási egyezmény. Ezzel gyakorlatilag az Egyezmény jelentősen továbbgondolta az 1856. május 22. napján kihirdetett Belga Merényleti Záradékat, mely az uralgó, vagy annak családtagja ellen elkövetett terrorista cselekményeket kivette a politikai bűncselekmények köréből, és ezáltal kiadási bűncselekményként értékelte azokat. [Vö. Wyngaert, Christine van den: *The political offence exception to extradition*. (The delicate problem of balancing the rights of the individual and the international public order). Kluwer, 1980. 15.]

[21] Gyakorlatilag a Népszövetség keretei között megalkotott tervezetek az első két ismervvel rendelkeztek, így nem tekinthető elnagyoltnak az az állítás, mely szerint a Népszövetségben felismerték, hogy a nemzetközi terrorizmus milyen mértékben képes az emberiség biztonságát veszélyeztetni, ezért nemzetközileg is üldözendő bűncselekményi rangra kívánták emelni.

[22] Vö. Wiener A. Imre: A nemzetközi bűncselekmények kodifikációja. *Allam- és Jogtudomány*, XXXIV. évfolyam 1992. 26–27.

Az államok közül is több hangsúlyozta a nemzetközi terrorizmus nemzetközi bűncselekményi jellegét. Így például Haiti és Románia képviselője szerint a terrorizmus „civilizáció elleni bűntett”, míg a portugál álláspont a terrorizmus nemzetközi közösség ellenességét emelte ki. Mások szerint a terrorizmus a nemzetek közösségének közös örökségét veszélyeztető bűncselekmény, sőt a lengyel álláspont szerint egyenesen *delictus juris gentium*.^[23]

Mint ahogyan azt már a korábbiakban említettük, az egyezménytervezetek a Közgyűlés által előírt jogelvek mentén kerültek elfogadásra, így az Egyezmény 1. cikke is ebből indul ki, amikor a nemzetközi jog egyik általános alapelvét rögzíti: *az államok kötelesek tartózkodni másik állammal szemben irányuló terrorista aktivitás kifejtésétől, illetve annak erősítésétől, valamint kötelesek megelőzni minden ilyen megnyilvánulást*. Az Egyezmény elsőként a történelemben rögzíti a terrorizmus tényállását is. A tényállás meghatározása során – melyet napjainkban is követnek az egyes belső jogok – az Egyezmény abból indul ki, hogy a terrorcselekmény minden esetben összetett bűncselekmény, amennyiben célcselekményből, valamint az azt előidézni képes eszközcselekményből áll. Az Egyezmény az 1. cikk (2) bekezdésében akként fogalmaz, hogy a terrorizmus olyan kriminalitás, amely állam ellen irányul, és célja, hogy az adott állam polgáraiban, polgárainak egyes csoportjaiban, vagy a teljes közösségben váltson ki ijedséget, rémületet. A célt pedig az Egyezmény 2. cikke szerinti ún. „kategória-bűncselekményekkel” kívánja elérni, így: a személyek és anyagi javak elleni, vagy fegyveres bűncselekményekkel.^[24] Az, hogy a terrorizmus állam ellen irányul, még nem jelenti azt, hogy önmagában a céltárgy államhoz kapcsolhatósága elegendő volna arra, hogy egy akciót terrorcselekménynek minősítsenek. Az Egyezmény indokolásában a Népszövetség elnöksége hangsúlyozta, hogy szükséges a minősítéshez valamely alapvető állami érdek veszélyeztetése is. Így például az Egyezmény kiemelten kezeli az állami vezetők, illetve közhatalmi funkcióval rendelkező személyek és családtagjainak védelmét, és továbbgondolva a korábbiakban már említett Belga Merényleti Záradékot, a 2. cikk (1) bekezdésében előírta az államoknak, hogy alakítsák ki azokat a büntetőjogi szabályokat, amelyekkel biztosítani tudják ezen „védett személyek” életét, testi épségét a támadásokkal szemben.

Az Egyezmény további erénye, hogy kiemelte alkalmazási köréből az adott állam fegyveres testületeinek tagjait. A polgárháborús helyzetben történt elkövetés – legalábbis a fegyveres szervek tagjainak részéről – ilyenképpen kikerült az Egyezmény látómezejéből, azonban az Egyezmény felhívta az államok figyelmét arra is, hogy polgárháborús helyzetben a „nem állami” hadviselőkkel, valamint nemzetközi konfliktus esetén a jogellenes cselekményeket elkövető kombattánsokkal, mint terroristákkal szemben kötelesek a nyomozást lefolytatni.

[23] A *jus gentium* fordítása a népek joga, a nemzetközi jog és a népek joga gyakorlatilag szinonim fogalmak. (Vö.: Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 47.). Mindezek alapján látható, hogy egyes országok már 1937-ben nemzetközi bűncselekményként tekintettek a terrorizmusra. Saul: *i. m.* 82–83.

[24] Saul: *i. m.* 90.

Az Egyezmény védte továbbá a köztulajdont, és tilalmazta az ellene irányuló terrorista célzatú támadást, valamint bűncselekményi rangra emelte a fegyverek, robbanóanyagok, és egyéb veszélyes anyagok előállítását, megszerzését, birtoklását, valamint átadását terrorista cselekmények megvalósításának céljára. Az Egyezmény mindezen túlmenően pedig nemcsak az elkövetőket, hanem a cselekményükkel a tényállások keretein kívül maradó felbujtói, bűnsegédi cselekmények megvalósítóit is büntetni rendelte.

Mint ahogyan azt a korábbiakban említettük, az Egyezmény határozott célja az volt, hogy a terrorcselekménnyel mint nemzetközi bűncselekménnyel vegye fel a harcot, és teremtsen meg az államok összefogását. A „műhely munkálatok” során az egyes tervezetek már az államok büntetőjogi felelősségéről beszéltek. Az ún. Givenovitch-tervezet^[25] szerint abban az esetben, ha a terrorcselekményt egy adott állam ügynöke követné el, ez megalapozhatná az állam büntetőjogi felelősségét is, melynek elbírálása egy külön felállított nemzetközi büntető bíróság joghatósága alá tartozott volna. Ezzel a tervezet azt a célt próbálta elérni, hogy az egyes államok ne támogassanak terrorista merényleteket egy másik állam területén.

Összegezve tehát, a Népszövetség volt az első olyan szervezet, amely a nemzetközi terrorizmust, mint nemzetközi bűncselekményt kezelte, és igyekezett volna egy nemzetközi szabályrendszert alkotni megfékezésére. Bár az egyezmények soha nem léptek életbe, hiszen az egyes államok saját immunitásukat féltették az abban foglaltaknak való alávetettség esetén, azonban mégis érdemes kiemelni, hogy az Egyezmény a nemzetközi (büntető)jog történetében először tekintett úgy a terrorcselekményre, mint egy önálló, a nemzetközi szokásjogon alapuló^[26] nemzetközi bűncselekményre.^[27]

II.2. A Népszövetség kísérletét követően – köszönhetően többek között a II. világháború kirobbanásának is – hosszú ideig nem fogalmazódott meg egy egységes nemzetközi jogi definíció a terrorcselekménnyel kapcsolatosan, azonban a világháborút követő nemzetközi események, valamint a közvélemény nyomására és a terrorizmustól való félelem által vezérelten egyre szélesebb konszenzus kezdett kialakulni egy általánosan is kezelhető terrorizmus-fogalom megalkotására.^[28] Megjegyzendő azonban, hogy a II. világháborút követő katonai törvényszékek statútumai alapján egyre távolabb került a terrorcselekmény attól, hogy önálló nemzetközi jogi bűncselekményi értékelést nyerjen. Megtörtént egyfajta átér-

[25] Saul: *i. m.* 97–98.

[26] A szerző álláspontja szerint a Népszövetség azáltal, hogy ilyen egységes szabályokat fogalmazott meg a nemzetközi terrorizmussal kapcsolatosan, beemelte a nemzetközi szokásjogba a terrorizmus elleni küzdelem alapelvét, így az egyezmények hatályba lépésének elmaradása ellenére is kijelenthető, hogy a terrorizmus nemzetközi üldözése nem az államok belső jogából, vagy két, illetve többoldalú nemzetközi egyezményekből, hanem a nemzetközi szokásjogból ered.

[27] Saul: *i. m.* 102.

[28] Cassese, Antonio: *International Criminal Law* (Second Edition). Oxford University Press, 2008. 163.

tékelése a nemzetközi büntetőjogi kriminalitásoknak, melyben a státútumok által szabályozott tényállásokat kezdte a nemzetközi közösség olyan bűncselekményekként értékelni, melyek üldözésének kötelme a nemzetközi jogból fakad. Emellett pedig megjelentek az ún. transznacionális, jellemzően többoldalú nemzetközi egyezményekben rögzített tényállások, melyek az államok közötti szorosabb együttműködés érdekében kerültek elfogadásra. Ezek az ún. „*egyezményi szabályozású nemzetközi bűncselekmények*”,^[29] mint például a tengeri és a légi közlekedés elleni bűncselekmények, a nemzetközi kábítószer-kereskedelem, illetve maga az államhatárt átlépő terrorcselekmény is.

Az egyezményi szabályozottság a terrorizmus tekintetében azt jelenti, hogy az elmúlt évtizedekben megalkotásra kerültek olyan nemzetközi egyezmények, melyek a nemzetközi terrorizmus mint önálló, de tágabb értelemben vett, nemzetközi bűncselekmény tényállási elemeinek a rögzítését tűzték ki célul, és születtek olyanok is, melyek a nemzetközi terrorizmus egyes alakzatainak önálló – *sui generis* – tényállásait határozták meg.

II.2.1. Ami az egyezmények első csoportját illeti, a nemzetközi szakirodalom mérföldkőként az alábbi egyezményeket kezeli: az Arab Liga 1998. április 22-i Egyezménye a Terrorizmus Visszaszorításáról, az Afrikai Unió 1999. július 14-i Egyezménye a Terrorizmus Megelőzéséről és a Terrorizmus elleni Küzdelemről, valamint az Iszlám Államok Konferenciájának 1999. július 1-jei Egyezménye a Nemzetközi Terrorizmus elleni Küzdelemről, és a 2000. február 25. napján elfogadott ENSZ Egyezmény a Terrorizmus Pénzügyi Támogatásának Visszaszorításáról.^[30] Anélkül, hogy valamennyi fogalom-meghatározást ehelyütt elemeznénk,^[31] elegendőnek tartjuk a szemléltetés érdekében azoknak a tényállási elemeknek a kiemelését, amelyek valamennyi definíció metszeteként meghatározhatók. Ezek a következők:

- a) a terrorcselekmény, mint összetett kriminalitás keretében megvalósított, és az egyes egyezmények által részletesen is felsorolt bűncselekmények elkövetése valamennyi állam belső joga szerint békeidőben önmagában is büntendő,
- b) a terrorcselekmény céljai között szerepel a lakosság megfélemlítése, valamint az állam, vagy nemzetközi szervezet valamilyen magatartásra történő kényszerítése,

[29] Werle: *i. m.* 37. A szerző által használt fogalom: a „*treaty-based crimes*”.

[30] Hangsúlyozni kell, hogy ez nem egy tételes felsorolás a szerző részéről, hiszen számtalan terrorizmus elleni egyezmény született meg az ENSZ keretein belül is a vizsgált időszakban. Ehelyütt a kiemelésnek pusztán az az alapja, hogy ezen felsorolt egyezmények a nemzetközi terrorizmus általános definíciójának megalkotására törekszenek, míg a későbbiek során vizsgálandók a nemzetközi terrorizmus egyes alkategóriáival (pl. légi közlekedés védelme, nemzetközileg védett személyek védelme stb.) foglalkoznak.

[31] Az egyes fogalmak rögzítésére lásd: Cassese, Antonio: The multifaceted criminal notion of terrorism in international law. *Journal of International Criminal Justice*, 2006/4. sz. 936–937.

c) a terrorista megnyilvánulások kivétel nélkül vagy politikai, vagy valamilyen ideológiai megfontolás által motiváltak.

A fenti felsorolás alapján általános értelemben a nemzetközi terrorizmus alábbi tényállási elemeinek érdemelnek kiemelését.^[32]

II.2.1.1. Az objektív elemek:

Ad.1.) A nemzetközi terrorizmus *elkövetési magatartási* rendszere kétszintű. Egyrészt találunk olyan cselekményeket, amiket önmagukban is büntetni rendelnek a nemzeti jogok maguk is. Ilyen például az emberölés, a testi sértés, a légi jármű hatalomba kerítése, az emberrablás stb. Másrészt azonban a terrorcselekményhez kapcsolódnak olyan magatartások is, amik önmagukban nem büntetendők, de az egyes terrorista szervezetekkel való összefüggésük okán azzá váltak, mint például a terrorizmus/terrorcselekmény pénzügyi támogatása.

Ad.2.) Lényeges eleme a nemzetközi (büntető)jog által értelmezett terrorcselekménynek annak transznacionális, azaz *határokon átívelő jellege*.

Ad.3.) Harmadikként a szakirodalom a *sértetti/áldozati kört* jelöli meg, melybe éppúgy belefoglaltatnak a magánszemélyek, civil csoportok, mint a hivatalos személyek, állami képviselők, azaz az ún. „védett személyek”.

II.2.1.2. A szubjektív elemek:

Ad.1.) Az egyezmények által kialakított fogalom központi szubjektív tényállási eleme a *célzat*. A terrorista cselekmények általában kettős cél által motiváltak: az egyik a félelemkeltés a lakosságban, a másik valamely kormányzat vagy nemzetközi szervezet kényszerítése valamilyen magatartás tanúsítására, illetve az attól való tartózkodásra. Bár a terrorcselekmény minden esetben elsődlegesen a lakosságban képes a félelem kiváltására, a terroristák célja elsődlegesen mégsem ez, hanem hogy pressziót tudjanak gyakorolni valamely állam kormányzatára, vagy valamely nemzetközi szervezetre. Azaz kimondhatjuk, a terroristák elsődleges céljukat másodlagos céljuk elsődleges megvalósítása útján érik el.

Ad.2.) Szintén lényeges szubjektív tényállási elem a *motívum*. A terrorista cselekmények sohasem önmagukért való tettek, általában valamilyen politikai, vagy egyéb ideológiai gondolat, vagy a vallás által motivált deliktumok. Kijelenthető, hogy ezen motívum hiányában – amely gyakorlatilag egyfajta legitimitációt is ad a terrorista csoportok akcióinak – egy adott bűncselekmény nem is minősül terrorcselekménynek.

II.2.2. Az egyezmények másik csoportját akként határoztuk meg, mint olyanokat, amelyek a nemzetközi terrorizmus speciális tényállásainak a meghatározására, valamint azok üldözésére irányulnak. Ezen egyezmények közös jellemzője, hogy figyelemmel a nemzetközi tapasztalatokra a terrorizmus olyan sui generis alakzatainak definiálására irányulnak, amelyeket a leggyakrabban követnek el,

[32] Az ehelyütt alkalmazott distinkció Cassese: *International Criminal Law* című könyvében alapul.

és különösen nagy veszélyt jelentenek a nemzetközi közösségre.^[33] Ezen egyezmények részletesebb ismertetésétől azonban terjedelmi korlátok miatt ehelyütt eltekintünk.

II.3. Békeidőben tehát az határozza meg egy cselekmény nemzetközi jogi bűncselekményként értékelését, hogy azt vagy a nemzetközi (szokás)jog deklarálja annak (ezek közé tartozik az agresszió, a háborús bűncselekmények, a genocídium, valamint az emberiség elleni bűncselekmények), vagy a belső jogi kriminalizálás nemzetközi jogi kötelezettségi eredetű (ilyen a rabszolgaság, valamint a kalózkodás).^[34] Jelenleg a nemzetközi szakirodalom – figyelemmel az egyezményi rendszerre is – az államhatárt átlépő terrorcselekményt nem tekinti nemzetközi jogi bűncselekménynek, bár az elmozdulás az elmúlt időszakban – főként az USA-t ért 2001-es terrortámadásokat követően – egyre inkább kitapintható. Ma már a jogászok nem tekintik a nemzetközi jogi bűncselekményeket zárt rendszernek, és egyre inkább uralkodó válik az a felosztás is, hogy a nemzetközi bűncselekményeket két csoportba sorolják: egyrészt az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmények, másrészt az egyéb nemzetközi bűncselekmények közé.^[35] Előbbit úgy határozhatjuk meg, mint azon bűntettek halmazát, amelyek fenyegetik a nemzetközi közösség alapvető értékeit és érdekeit, és ahol az egyén büntetőjogi felelőssége nemzetközi jogi alapokon nyugszik.

Bár a terrorcselekményt kategorikusan nem sorolják ezen bűncselekmények közé, a változás mégis érzékelhető, mely azonban közel sem előzmények nélküli. Mint ahogyan láttuk, már az 1937-es egyezménytervezetek úgy közelítettek a határokat átívelő terrorcselekményhez, mint a nemzetek közös érdekeit sértő és veszélyeztető bűntetthez, mely értelmezés a 2001-es terrortámadásokat követően ismét előtérbe került az ENSZ-ben.^[36] Ennek oka többek között az volt, mert

[33] Ezen egyezmények a következők: A légi járművek fedélzetén elkövetett támadások elleni 1963. szeptember 14-i Tokiói Egyezmény, az ún. repülőgép-eltérítések visszaszorításáról szóló 1970. december 16-i Hágai Egyezmény, a polgári légi közlekedés biztonságát sértő jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló 1971. szeptember 23-i Montreali Egyezmény, a nemzetközileg védett személyek elleni támadások megelőzéséről és visszaszorításáról szóló 1973. december 14-i Egyezmény, a túszedés elleni 1979. december 18-i nemzetközi Egyezmény, a nukleáris anyagok védelméről szóló 1980. március 3-i Bécsi Egyezmény, a tengeri hajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló 1988. március 10-i Római Egyezmény és annak Jegyzőkönyve, a polgári légi közlekedést kiszolgáló repülőterek elleni erőszakos jogellenes cselekmények elleni 1988-as Kiegészítő Jegyzőkönyv, a plasztik robbanóanyagok kereskedelmének visszaszorítását célzó 1991. március 1-i Montreali Egyezmény, a terrorista bombatámadások leküzdéséről szóló 1998. január 12-i Nemzetközi Egyezmény, valamint a terrorizmus finanszírozása elleni 2000. február 25-i Nemzetközi Egyezmény. Forrás: Cassese: *International Criminal Law...*, 170.

[34] Swart, Bert: *International Crimes: present situation and future developments*. In: *International Criminal Law: Quo Vadis? Proceedings of the International Conference held in Siracusa 28. Nov. – 3. Dec. 2002. on the occasion of the 30th Anniversary of ISISC*, Nbr. 19/2004. Association Internationale de Droit Penal, 201.

[35] Swart: *i. m.* 203.

[36] Mint ahogyan az ismert, a Biztonsági Tanács 1373 (2001) számú határozatában kimondta, hogy a nemzetközi terrorizmus fenyegetést jelent a nemzetközi békére és biztonságra, melynél

az Egyesült Államok nemzetközi jogi alapokra helyezve kívánta megtorolni a biztonságát ért sérelmet. Ebben az időszakban a válaszreakció meghatározása szempontjából folyamatos polémia volt ugyanis, hogy a terrorizmust, illetve az annak keretében megvalósított terrorcselekményt köztörvényes bűncselekménynek, vagy hadviselési módnak tekintsek-e. A polémia korántsem volt minden indok nélküli, hiszen „egészen más műveleti következmények tartoznak az egyes válaszokhoz”.^[37] Ha és amennyiben ugyanis a terrorizmust mint bűncselekményt fogjuk fel, akkor szigorúan a büntető anyagi és eljárásjogi szabályok tiszteletben tartása mellett kell a felderítést végezni, mely meglehetősen nehézségekkel járhat, ráadásul nem ad elfogadható megoldást az állam által támogatott terrorizmus felszámolására sem. Ezért is értékelődött fel a terrorizmust hadviselési módként felfogni, mert így lehetőség nyílt kizárólag a közvetlen felelősségre, tehát arra fókuszálni, hogy a vizsgált személy tagja-e egy terrorszervezetnek, vagy sem, illetve a figyelem így a terrorszervezetre, mintsem az egyénre magára tud összpontosulni.^[38]

Bár az ENSZ Biztonsági Tanácsa a 1373 (2001) számú határozatában a nemzetközi terroristákat nem deklarálta az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmények tetteseinek, illetve nem mondta ki, hogy felelősségre vonásuk nemzetközi jogi alapú, azonban azon generális alapelv ismételt kimondásával, hogy a nemzetközi terrorizmus a nemzetközi békét és biztonságot sértő bűncselekmény, elindította a továbblépést abba az irányba, melynek eredményeképpen az államhatárokat átlépő terrorcselekmény is elérheti a nemzetközi jogi bűncselekményi besorolást.

A fentebb hivatkozott továbblépést mutatja az is, hogy az ENSZ határozatainak rendszerében kirajzolódni látszik egy egységes, a nemzetközi jog oldaláról felállított kötelezettségi rendszer is, melyet minden jogközösséghez tartozó államnak követnie kell, ezzel mintegy tovább erősítve a terrorcselekmény nemzetközi békét és biztonságot sértő jellegét. A kötelmi rendszer az alábbi négy elemből^[39] tevődik össze:

1. az államok kötelesek elvárható gondosság tanúsítása mellett mindent megtenni az egyes terrorcselekmények megelőzése érdekében, így különösen a kialakuláshoz vezető okokat minimalizálni, preventív intézkedésekkel megakadályozni a terrorhálózatok pénzügyi támogatását, valamint az illegális fegyver-migrációt,

• fogva minden állam kötelessége a terrorcselekmény, valamint a terrorizmus finanszírozásának büntetendővé nyilvánítása.

[37] Jenkins, Brian M.: The US Response to Terrorism and Its Implications for Transatlantic Relations, In: *Shift or Rift. Assessing US-EU Relations after Iraq*. (szerk. Gustav Lindstrom), EU Institute for Security Studies, Paris, 2003. 217.

[38] Vö. Jenkins: *i. m.* 217–218.

[39] Becker, Tal: *Terrorism and the State* (Rethinking the Rules of State Responsibility) Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006. 130.

2. kötelesek továbbá az államok belső jogukban kriminalizálni a terrorcselekményt, valamint az ahhoz kapcsolódó egyéb magatartásokat, valamint kellő gondossággal eljárni a terroristák elleni büntetőeljárásokban, biztosítva az elkövetők felelősségre vonását, illetve szükség esetén azok kiadását,
3. kötelesek továbbá széleskörű együttműködést kialakítani más államokkal, valamint nemzetközi szervezetekkel nemcsak a megelőzés, hanem a büntetőeljárások lefolytatása tárgyában, és végül
4. egyfajta negatív kötelezettségként, az államoknak tartózkodniuk kell a terrorizmus kifejezett, vagy hallgatóságos támogatásától.

A fenti kötelezettségi rendszer tartalma, főként az első, valamint az utolsó kötelem tekintetében több nemzetközi ügyben is értelmezést nyert, hiszen ezek ugyanazon elérendő cél pozitív és negatív oldalát jelenítik meg. A döntésekből arra a következtetésre juthatunk, hogy az államok csak akkor mulasztanak, és vétének ezzel a megelőzés nemzetközi kötelezettségének, ha lehetőségük ellenére nem teszik meg a szükséges elhárító intézkedéseket.^[40] Abban az esetben azonban, ha a terrorcselekmény a kellő gondosság tanúsítása, valamint a hagyományos preventív intézkedések alkalmazása mellett sem volt előrelátható és elhárítható, az adott állam felelőssége nem állapítható meg.^[41]

III. A TERRORCSELEKMÉNY MINT NEMZETKÖZI DELIKTUM MEGÍTÉLÉSE HÁBORÚ IDEJÉN

Tekintettel arra, hogy az egyes terrorista cselekmények nemzetközi vagy nemzeti fegyveres konfliktus idején is elkövethetők, a szakirodalom azzal is behatóan foglalkozik, hogy ebben az esetben a terrorista megnyilvánulás besorolható-e a háborús, vagy az emberiség elleni bűncselekmények közé. Azaz nemzetközi szokásjogon alapuló nemzetközi jogi bűncselekményi rangot ér-e el a terrorcselekmény akkor, ha fegyveres konfliktus ideje alatt követik el.

Az 1949-es Negyedik Genfi Egyezmény 33. Cikkelyének (1) bekezdése tilt bármilyen, a civil lakosság ellen elkövetett terrorista cselekményt. Minthogy a rendelkezés célja a hadviselők által elkövetett terrorista tettek megelőzése volt, egyaránt tiltotta a civil lakosság elleni terrorcselekmény elkövetését akár megszállt állami területen, akár pedig megszállás alá nem vont, azonban a fegyveres konfliktusban részes másik állam területén.^[42] Hasonló rendelkezést tartalmazott a fenti egyezmény 1977-es Második Kiegészítő Jegyzőkönyve, amely tiltott mindenfajta terrorista cselekményt olyan személyekkel szemben, akik közvetlenül nem vesznek részt a hadviselésben, vagy felhagytak annak továbbfolytatásával, függetlenül attól, hogy egyébként szabadságuk korlátozva van-e vagy sem.^[43]

[40] Vö. *Corfu Channel Case* (lásd Tal Becker idézett művét).

[41] Vö. *Wipperman Case* (lásd Tal Becker idézett művét).

[42] Cassese: *The multifaceted criminal notion...*, 944.

[43] Ehhez kapcsolható továbbá az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 51. cikk (2), valamint az azt szóról

Látható tehát, hogy az alapvetést adó nemzetközi egyezmények tilalmazzák a terrorcselekmény elkövetését fegyveres konfliktus idején is, azonban közel sem mindegy, hogy mit tekintünk fegyveres konfliktusban megvalósított terrorista magatartásnak. Így a témánk szempontjából megközelített, tulajdonképeni büntetőjogi tényállás vonatkozásában ugyanis álláspontunk szerint nincs annak jelentősége, hogy a terrorcselekmény háborús, vagy békeidőben kerül elkövetésre.

Példának okáért, ha egy terrrorszervezet fegyveres konfliktus idején kísérel meg támadást a hadviselésben részes valamely állam vezetőjével szemben azért, hogy az államot a béketárgyalások megkezdésére kényszerítse, ez a magatartás még önmagában nem tekinthető a nemzetközi humanitárius jog megsértésének, a cselekmény pedig nem értelmezhető sem a háborús, sem pedig az emberiség elleni bűncselekmények alkategóriájaként. Ezt a magatartást ugyanis az adott állam nem a nemzetközi jog valamely szabálya, hanem saját belső joga alapján fogja minősíteni, illetve az elkövetők büntetőjogi felelőssége is belső jogi megalapozottságú lesz.

Nézetünk szerint a genfi egyezményben és annak kiegészítő jegyzőkönyveiben tilalmazott terrorizmus a civil lakosság elleni módszeres erőszak alkalmazása általános tilalmának megfogalmazását jelenti, azt pedig, hogy milyen formában jelenhet meg ez a gyakorlatban, az egyes nemzetközi bíróságok státútumaiban rögzített nemzetközi bűncselekmények tényállási elemei jelölik ki.

Így a hadviselő állam nézőpontjából vizsgálva a helyzetet, abban az esetben, ha a hadviselő szándékos támadásai kizárólag a polgári lakosság ellen irányulnak, az állam ezen magatartása a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértését jelenti. Abban az esetben azonban, ha ellenséges erők ellen irányulnak, melyek véletlenül a polgári lakosságra is kihatnak, a cselekmény lehet jogellenes, ha a támadás a hadviselés kockázatával együtt járó szükséges mértékkel nem áll arányban.^[44] A genfi egyezményben és annak kiegészítő jegyzőkönyveiben aposztrofált terrorcselekmény, mint erőszakos magatartás akkor éri el a háborús bűncselekmény kriminalitási szintjét, ha és amennyiben a jogellenes erőszak alkalmazásának célpontjában kizárólag civil, de a hadviselésben nem részes személyek állnak, és az erőszak alkalmazásának célja az ellenség térdre kényszerítése érdekében rémület keltése.

Antonio Cassese már többször hivatkozott művében úgy fogalmaz, hogy a terrorcselekménynek, mint háborús bűncselekménynek van egy konstitutív, valamint egy szubjektív tényállási eleme. A konstitutív elem, hogy a tilalmazott cselekmény lényegében nem más, mint erőszakos magatartás kifejtése, vagy azzal való fenyegetés a civil lakosság, valamint olyan személyek, ill. csoportok irányába, akik nem vesznek részt a hadviselésben. Utóbbira példának a szerző a

• szóra megismétlő Második Kiegészítő Jegyzőkönyv 13. cikk (2) bekezdése, amely tilalmazza a civil lakossággal szembeni valamennyi olyan erőszakos magatartást, vagy az azzal való fenyegetést, amelynek legfőbb célja rémületet kiváltani a polgári lakosság tagjai között.

[44] Cassese: *The multifaceted criminal notion...*, 944.

fogvatartottakat, hajótörötteket, valamint a sebesülteket sorolja fel. Míg a szubjektív elem a félelemkeltési célzat, melyet elsődlegesen az ellenség megtörése és legyőzése érdekében alkalmaz az adott hadviselő.^[45]

A fentiekből tehát egyértelműen kitűnik, hogy háborús helyzetben a terrorizmus értelmezése a nemzetközi (humanitárius) jogban egészen más, mint békeidőben, beleértve az elkövetői kör különbözőségét is. Ilyenképpen a terrorcselekmény mint transznacionális bűncselekmény értelmezését hadiállapotban szükségtelennek tartjuk. Ennek okát – ahogyan arra a fentiekben már utaltunk – abban látjuk, hogy ha és amennyiben a lakosság megfélemlítésének, vagy egy kormány, illetve nemzetközi szervezet kényszerítésének célja által vezérelt – a terrorcselekmény eszközcselekményeként értékelt – büntetőjogi tényállást nem az államhatalom által legitimizált kombattáns követi el, akár függetlenül attól, hogy az elkövetés ideje hadi állapotban, vagy békeidőben történik, a cselekmény a köztörvényes terrorcselekmény tényállása alá sorolandó be. Abban az esetben azonban, ha azt a hadviselő legitim haderejének tagja valósítja meg, akkor hadi állapotban történő megvalósítás esetén – egyéb feltételek fennállása mellett – a cselekmény a nemzetközi humanitárius jog tárgyi hatálya alá kerülhet.^[46]

Ugyanakkor nem vitatjuk a szakirodalomban kialakult azon nézetet, mely szerint a hadviselők által elkövetett terrorista cselekmények mind a nemzetközi humanitárius jog, mind pedig a nemzetközi büntetőjog által szabályozott cselekmények, azonban ez a szabályozás a terrorista megnyilvánulásokra nem mint önálló nemzetközi bűncselekményre irányul, hanem magára a terrorizmusra, mint a tulajdonképpeni nemzetközi jogi bűncselekmények keretében elhelyezett eszközcselekmények gyűjtőfogalmára utal.^[47] Ennek okán önállóan is üldözendő bűncselekményi kategóriaként a terrorcselekmény az egyes nemzetközi büntető törvényszékek statútumaiban sem jelenik meg jellemzően.

Ez alól egyetlen kivétel van. Ez pedig a Ruanda területén elkövetett nemzetközi bűncselekményeket vizsgáló ad hoc törvényszék (ICTR – International Criminal Tribunal for Rwanda), mely statútuma 4. cikkelyének d) pontjában említi a terrorcselekményt, mint önállóan is üldözendő bűncselekményt.^[48] A statútum tehát nemcsak annak okán érdemel kiemelés, mert a terrorizmust mint bűncselekményt, s nem pedig mint a civil lakosság ellen alkalmazott módszeres erőszak szinonimáját használja, hanem elhelyezi azt a háborús bűncselekmények csoportjában. A hivatkozott cikkely ugyanis a terrorcselekményt mint a polgári lakosság háború idején történő védelméről szóló 1949-es Genfi Egyezmény és annak Második Kiegészítő Jegyzőkönyvének közös 3. szakaszában tilalmazott erőszakos cselekményt említi, s ezzel azt mint a nemzetközi szokásjogon alapuló háborús bűncselekményt értelmezi.

[45] Cassese: *International Criminal Law*, 173–174.

[46] Becker: *i. m.* 117.

[47] Véleményünk szerint ugyanezen dogmatikai megfontolás vezérli azokat az elképzeléseket is, amelyek a nemzetközi terrorizmust, mint az emberiség elleni bűncselekmény egyik alkategóriájaként értelmezik (lásd pl. Antonio Cassese idézett műveit).

[48] Forrás: *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda*. Lásd: www.ictor.org.

A törvényszék státútumának ezen joghatósági szabálya abba az irányba mutat, hogy a háború idején elkövetett terrorcselekmény is háborús bűncselekményként, így tulajdonképpen nemzetközi jogi bűncselekményként lesz értékelhető a jövőben. A bíróság joggyakorlatában kimunkálta azt a feltétel-rendszert, melyek vizsgálata és megállapítása a 4. cikkely alkalmazhatósága szempontjából elengedhetetlen. Ezek a következők: a fegyveres konfliktus megléte, nem szükségszerű kapcsolat az elkövető és a fegyveres erők között,^[49] a hadviselésben részes fél területén történő elkövetés (*ratione loci*),^[50] a cselekmény passzív alanya olyan személy lehet, aki nem vesz részt a fegyveres konfliktusban, vagy a részvételével felhagyott (*ratione personae*),^[51] szoros kapcsolat a bűncselekmény és a fegyveres konfliktus között,^[52] valamint a bűnösség (*mens rea*).

Azonban kérdésként fogalmazható meg, hogy tényállási elemeit tekintve azonos-e a státútumban nevesített terrorcselekmény a békeidőben elkövetett terrorcselekménnyel. Válaszunknak nemlegesnek kell lenni. Álláspontunk szerint minimálisan is egy *objektív*, valamint egy *szubjektív tényállási elem* vonatkozásában eltérés mutatkozik.

A békeidőben megvalósított terrorcselekmény *elkövetője* gyakorlatilag bárki lehet, tehát az adott állam fegyveres erejének a tagja, vagy civil személy, akár állami tisztségviselő is, míg a fegyveres konfliktus idején elkövetett terrorcselekményé szükségképpen csak az adott hadviselésben részes állam fegyveres testületének tagja. Bár az ICTR esetjogi gyakorlatából a fentiekben összefoglalt feltételek alapján más következhetne, azonban klasszikusan terrorcselekmény vádjá miatt ez a bíróság még nem folytatott le eljárást, így ezen bűncselekmény esetjogi megalapozottsággal sem bír.

Másrészt a *célzat* is más, hiszen – ahogyan arra a szakirodalom is utal – háborús helyzetben a terrorcselekmények, bár képesek a polgári lakosságban félelem kiváltására, elsődlegesen mégiscsak az ellenség meggyengítését, legyőzését célozzák, míg békeidőben a terrorista célkitűzések természetüknél fogva mások, mint ahogyan arra a korábbiakban már utaltunk.

A fentiekből levezethető, hogy nemzetközi büntetőjogi értelemben a terrorcselekményt, mint tényállást két csoportba lehet sorolni: egyrészt különbség tehető békeidőben és fegyveres konfliktus idején elkövetett terrorcselekmény között. A békeidőben elkövetett terrorcselekményt jelenleg a jogirodalom, mint tágabb értelemben vett nemzetközi bűncselekményt, azaz mint transznacionális bűncselekményt kezeli,^[53] míg a háborúban megvalósított terrorista megnyil-

[49] Erre a *Musema-ügyben* mutatott rá a bíróság, kimondva ezzel azt is, hogy akár civil elkövető is felelősségre vonható a háborús delictum miatt. Forrás: www.hrw.org/reports/2004/ij/ictr/index.htm

[50] Vö. *Kayishema and Ruzindana-ügy* Forrás: idézett Internet címen.

[51] Vö. *Akayesu-ügy*. Forrás: idézett Internet címen.

[52] A bíróság rámutatott több ítéletében is, hogy ez azt jelenti, hogy a támadásnak szorosan kell kapcsolódnia az ellenségeskedéshez, illetve a fegyveres konfliktussal szoros összefüggésben kell azt elkövetni.

[53] A bűncselekmény ugyanis – figyelemmel a nemzetközi szokásjog tartalmát alakító jogforrásokra – még nem vált a nemzetközi büntetőjog *ius cogens* részévé. (Vö. Gellér Balázs – Kis Norbert: *A nemzetközi bűncselekményekről szóló törvény* – Javaslat. Indokolás 41.)

vánulások aszerint minősülnek, hogy ki az elkövetőjük, illetve a cselekmények milyen elsődleges célzat által motiváltak. Amennyiben az elkövető személyét tekintve a fegyveres konfliktusban részes állam fegyveres erejének tagja, akkor a cselekményt jellemzően háborús bűncselekményként értelmezhetjük, míg minden más esetben az elkövetési magatartás a köztörvényes terrorcselekmény jogi minősítését veszi fel.^[54]

IV. ZÁRÓ GONDOLATOK

Tanulmányunk keretei között – a magyar jogirodalom szempontjából nézve hiánypótló jelleggel – kísérletet tettünk annak bemutatására, hogy a nemzetközi terrorizmus bűncselekményi tényállása hogyan kategorizálható a nemzetközi büntetőjogban. A vizsgálat során a bűncselekményt két értelmezési szinten elemeztük: vizsgálva azt egyrészt békeidőben, másrészt pedig – követve a nemzetközi szakirodalmat – fegyveres konfliktus idején.

A jogfejlődés figyelembe vételével rögzíthető, hogy már a két világháború között megkísérelték önálló nemzetközi bűncselekményként definiálni az államhatárokat átlépő terrorcselekményt, azonban annak egyezményi szintű elfogadása elmaradt. A második világháborút követően a terrorizmus egyre inkább a tágabb értelemben vett nemzetközi bűncselekményi osztályba nyert besorolást, azon belül is a jogirodalom – nemzetközi szokásjogi indokok alapján – transznacionális bűncselekményként kezelte, és kezeli mind a mai napig.

Igazán a dogmatikai átértékelés lehetősége az Amerikai Egyesült Államokat ért 2001-es terrortámadásokat követően a Biztonsági Tanács 1373 (2001) szám alatti határozatával nyílt meg, melyben rögzítésre került nemzetközi szervezeti szinten, hogy a terrorizmus fenyegeti az emberiség békéjét és biztonságát, azaz nemzetközi érdekeket sértő bűncselekmény. Ez a megállapítás azóta tulajdonképpen végigvonul az ENSZ keretei között megfogalmazódó nemzetközi büntetőpolitikában. Ezzel a felismeréssel pedig megnyílt az út a nemzetközi jogi bűncselekmények bővíthetőségének az irányába,^[55] mely a XXI. században újabb kihívás elé helyezi majd a nemzetközi közösséget.

Egyelőre, mind a jogtudomány, mind pedig a gyakorlat egységesnek mutatkozik abban, hogy a nemzetközi terrorizmus még nem felel meg azon feltételrendszernek, melyek alapján eldönthető, hogy egy bűncselekmény nemzetközi jogi bűncselekményi szintre emelhető-e, vagy sem. Az említett feltétel-rend-

[54] Ezen állítás ugyan nem igazodik az ICTR jelenlegi esetjogához, azonban mindenképpen hangsúlyosnak tartom kiemelni, hogy a szubjektív és objektív eleme együttes megléte mellett tartom elképzelhetően a terrorcselekmény értelmezését fegyveres konfliktusban oly módon, hogy a háborús bűncselekményi rangot nyerjen. Önmagában a szubjektív elem, tehát a célzat megléte kevés lenne, hiszen e téren jelentős átfedéseket mutat a terrorcselekménynek ezen alakzata a békeidőben elkövetett alakzattal.

[55] Mint ahogyan arra a korábbiakban már utaltunk az ICC, valamint az ICTR Statútumai is a nyitás lehetőségének az irányába mutatnak.

szer felállításával több szerző is foglalkozott, mi általános érvényűként az M. Cherif Bassiouni által rögzítettet fogadjuk el. Így egy cselekmény abban az esetben tekinthető nemzetközi jogi bűncselekménynek (*crime under international criminal law*), ha és amennyiben az alábbi négy feltétel együttesen fennáll:

1. a cselekmény nemzetközi érdeket sértő cselekmény legyen,
2. egyben legyen olyan magatartás is, amely példátlan támadást jelent a nemzetek közösségének általánosan elfogadott értékeivel szemben,
3. a cselekmény öltön transznacionális jelleget, akár az elkövetők vagy az áldozatok nemzetiségének különbözősége, akár a nemzeti határok átlépése okán, és végül
4. olyan súlyú legyen a cselekmény védett nemzetközi érdekekre gyakorolt hatása, hogy az csak a nemzetközi kriminalizálás útján legyen elhárítható,^[56] vagy kifejezetten nemzetközileg védett személyt támadjon.^[57]

Ezt követően vizsgálat alá vettük a nemzetközi terrorizmus megítélését háború, illetve fegyveres konfliktus idején, melynek kapcsán kijelenthető, hogy tartalmilag a megkülönböztetésnek csak annyiban van jelentősége, amennyiben a terrorizmus keretében megvalósítható valamely eszközcselekményt, vagy cselekményeket a hadviselésben részes fél fegyveres erejének tagja valósítja meg az ellenség ellenállásának felszámolása céljából a polgári lakosság sérelmére. Ilyenképpen a békeidőben rögzített terrorcselekmény tényállása éppúgy közönséges bűncselekményként, illetve transznacionális bűncselekményként értelmezhető, ha azt fegyveres összeütközés idején valósítják meg.

A terrorizmus a nemzetközi humanitárius jogban inkább, mint a civil lakossággal szemben alkalmazott módszerek – az egyes nemzetközi szokásjogi alapú nemzetközi jogi bűncselekmények tényállási elemeként értékelt –, erőszakos magatartások halmaza jelenik meg, s nem mint önálló deliktum. Ennek alapján pedig az egyes szakirodalmakban a háborús, vagy emberiség elleni bűncselekmények kategóriájaként értékelt terrorizmus nem azonos a tulajdonképpeni terrorcselekménnyel, bár mindenképpen előremutató, hogy a terrorcselekmény (*acts of terrorism*), mint tényállási elem az ICTR Statútumában önállóan is megjelenik. Mindemellett az előremutató jelleget erősíti az ENSZ stratégiájában kirajzolódó nemzetközi büntetőpolitika is, hiszen olyan megállapításokkal találkozhatunk benne, melyek annak az útnak lehetnek az építőkövei, melynek eredményeképpen a nemzetközi terrorizmus a szűkebb értelemben vett nemzetközi bűncselekmények, azaz a nemzetközi jogi bűncselekmény között kerülhet majd a jövőben elhelyezésre.

[56] Vö. Bassiouni, M. Cherif: *The Sources and Content of an International Criminal Law: A Theoretical Framework*, in *International Criminal Law* 3. M. Cherif Bassiouni ed. 2nd edition, 1999.

[57] Bassiouni, M. Cherif: *Introduction to International Criminal Law*. *Transnational Publisher*, 2003. 114–115., illetve M. Nyitrai Péter: *Bevezetés a nemzetközi büntetőjogba*. Universitas-Győr Non-profit Kft, Győr 2009. 130.

Széchenyi István Egyetem
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

Opus magistrale

2007